
Folk Beliefs about the Shah-Hero's Sin and its punishment in the scrolls of storytelling

Zahra Gholami, Ph.D. in Persian Language and Literature, Qom University, Iran*

Mohammad Fouladi; Associate professor of Persian language and literature, Qom University, Iran

---

1. Introduction

The issue of sin and its punishment has been raised in all divine religions. Although the motif of the reward of deeds is self-evident in Islamic culture, there is much evidence for the existence of this idea in ancient Iran. From the Zoroastrian point of view, any good or bad deed entails punishment or reward. Using the teachings of Zoroastrian religion, Hakim Ferdowsi expresses the punishment for deeds in the form of wisdom and moral teachings. Ferdowsi looks more at the behavior of kings, whose honesty or crooked behavior can have a useful or harmful effect on society. Storytelling and oral narratives also emphasize that no misconduct in this world goes unanswered and the fortune gives human beings a taste of punishment for bad deeds.

The main issue of this article is to introduce the most important beliefs related to the sin of Shah-hero and their motifs in the scrolls of storytelling, and to compare them with the *Shahnameh* in which every sin has a proper punishment and the sinners see the punishment for their deeds in this world.

2. Methodology

The information collection method in this article is a library one through the study of printed texts and some manuscripts, and we have tried to use the *Shahnameh* and scrolls of storytelling, by collecting and classifying information, analysis and general inference, in a

---

* Corresponding author.

E-mail: zgholami@hotmail.com.

Date received: 27/11/2020

DOI: 10.22103/JLL.2021.16841.2859

Date accepted: 05/05/2021

---

descriptive-analytical manner. Let's discuss the topic.

3. Discussion

In the national epic of Iran and the scrolls of storytelling, deeds such as injustice (oppression), breach of promise, pride, self-indulgence, greed, the killing of the kings, innocents, fratricide, etc., which have harmful consequences for society, are punishable sins. The heroes of the myth (gods) and the heroes of the epic (shahs-heros) are sinful in their evolution. The gods are less prone to sin, but most of the kings-heroes are associated with sin, and these heroes do not belong to a particular culture; but they are more found in Indo-Iranian culture. Among the sins examined in the scrolls, the breach of promise, lying, the killing of a holy man, ingratitude, to accuse (esp. falsely), and dissatisfaction with what has been lost, are among the great capital (marg-arzan) offences in the treatise of the *minoye.kherad*. Repentance will save the sinner from going to hell, but it will not prevent the execution of the defined punishments for every sin in this world. The motif of sin and its punishment is more widely reflected in the scrolls of storytelling. And in following, we examine the motifs attributed to kings and heroes in epic and storytelling narratives, and we deal with their unfortunate consequences and punishments.

Greed had been very distasteful to the ancient Iranians. In the *Shahnameh*, Keikāvus is infected with the sin of greed, the devils mislead him into finding out the secret of the sun and the moon and going to wage a war with the god of the heavens. This issue has been mentioned in the scrolls, but his story has been expressed differently in the end. In any case, however, through the demons' slyness, he goes astray from the right path, and stays away from God's splendor (Farreh Izadi). The punishment is that he gets caught by the demons from whom Rostam frees him. According to the *Shahnameh*, however, he does not get caught by the demons, but he repents of his sins, and prays for a-forty-days period.

Truthfulness and being true to one's promise is one of the most important characteristics of the Mithraism, and breach of the promise has been the greatest sin for them. In religious teachings and popular culture, the liar and the guilty of perjury are strongly condemned. And according to the *Shahnameh*, the divine splendor stays away from the liar and the violator of the promise deserves a capital

---

punishment. A clear example of this sin is the story of Kāvus, who gets upset after Siavash makes peace with Afrasiab, and wants to send Rustam to war. Rustam says it is not good to renege. Kāvus sends Tous instead, but Siavash prefers death and captivity to being sinful.

Self-indulgence and not taking the advices of others is a sin the committer of which suffers a severe punishment as mentioned in the *Shahnameh* and scrolls of storytelling: Zaal warns Kāvus not to go to fight with the demons in Mazandaran, but Kāvus, who has been distracted by Ahriman, does not accept it, attacks Mazandaran and, is caught by the White Demon.

Arrogance and self-deification are among the sins committed by Jamshid and Kāvus. After that egotism and ungratefulness overcome Jamshid, the divine splendor turns away from him. Jamshid becomes crooked, and God makes Zahhak dominate over him. According to the narrations of *Ferdowsi-Nameh*, the *Shahnameh scrolls of storytelling*, and the *Shahnameh of the storytellers*, Jamshid claims to be a god, and therefore for this sin, he is receives a divine punishment by Zahhak's domination over Iran, and over himself. Kāvus also claims to be a god, and forces people to prostrate in front of him. The devil forces Kāvus to wage a war with the heavenly god, and then with a few vultures he makes a device and goes to heaven but falls in Mazandaran. Death, getting caught by the demons, immortality, and loss of the divine splendor are among the punishments that have been expressed for this sin of Kāvus.

Pride is one of the sins that Rustam, Zaal and Kāvus are sometimes infected with, as mentioned in the scrolls, and they should also suffer the appropriate punishment for it. This punishment is sometimes for repentance of one's sins and return, and sometimes for another purpose, In the *Shahnameh*, however, this sin of Rustam and Zaal has not been mentioned.

According to the narration of *Moshkin-nameh*, the slander against the innocent is attributed to Sām, who, seeing the white-haired Zaal, slanders Paridokht that this child, namely Zaal, does not belong to her, and throws Zaal into a valley and because of that he suffers the punishment.

According to oral narratives and folk beliefs, the abandonment of the baby is one of the sins that are not left without a punishment. In

---

the *Shahnameh*, Sām suffers no sick because of this sin, and eventually, in his dream, a horse-rider among the Indians, declares glad tidings that his son is alive. Sām repents of his sin, and Simorgh brings his child to the foot of the mountain. But in the storytelling narratives, for the punishment of this sin, Sām suffers a seven-year-old illness or madness and living in ruined places, and his body is affected by worms until he gains his health, repents of his sin, and Simorgh returns Zaal to him. Shirozhan, who has abandoned his sinless wife accompanied by a small child in Mazandaran, goes through a period of vagabondage and homelessness in the wilderness as a divine punishment for himself. In the *Shahnameh*, in order not to lose the hidden throne, Hodaya gives birth to her son, but tells everyone that her son is dead. The baby is put into a box, thrown into the Euphrates waters, but she suffers no punishment for such a sin.

The sin of fratricide in Iran's mythology is more frequent than that of other tribes, and the most important motive for this sin is envy. Salm and Toor envied their brother Iraj and beheaded him and will be killed by Manouchehr as a punishment for it. Afrasiab beheads his brother, Aghriras, and the Shah's legitimacy (Kiani Farr) is disconnected from him. Due to his brother, Rostam's inattention to him, Shaghād harbored a grudge against Rostam. With a conspiracy, Shaghād made Rostam fall into a well. But prior to death, Rostam punishes his brother for his sin.

In the *Shahnameh* and the scrolls, the sin of filicide has been attributed to Rostam, Goshtāsp, and Sām. In the *Shahnameh*, however, contrary to the sin of the fratricide, the punishment for filicide has not been mentioned. According to a storytelling narrative, Rostam is not able to have another child due to his punishment for such a sin.

The sin of fratricide is attributed to Zahhak. Being helped and tempted by the Ahriman, he kills his father and sits on his throne. According to the *Shahnameh*, coming into agreement with Banduy and Gostahm, Parviz kills his father, Hormuz. And ultimately, as a punishment for this sin, his son Shiruyeh, comes into a silent agreement with those who killed his father. Shortly after the death of his father, i.e. after six months, however, Shiruyeh is also poisoned into death for the punishment of his fratricide.

Regicide, the killing of a king who was considered a successor to the gods on earth, is ill-omened in the epic narratives, and its perpetrators are killed in the worst possible case; particularly, if these kings are gods of vegetation: in the *Shahnameh*, those who killed Jamshid, Siavash, Esfandiar and Iraj did not come to good. The Lord causes Zahhak (killer of Jamshid), to suffer a disease which is remediless. Two boils appear on his shoulders and are growing larger day by day. The physician lances them, and two snakes go out of the skin opening. The snakes are cut, but two other ones immediately appear ... Also for the punishment of his killing of Abatin, father of Fereydun, Zahhak becomes under chains in a cave into the Damavand Mountain. But the mountain is not willing to accept him and there is a spreading of fire on the top of it. Afrasiab is beheaded due to the punishment for the killing of Siavash, Nozar Shahryar and Aghriras. Rostam kills Esfandiar, who has been the holy son of the king and the representative of the Zoroastrian religion, and has been blessed by the king. For taking revenge on Siavash, Rostam beheads the innocent Sorkheh. [Due to these two sins], with the conspiracy of Shaghād, Rostam falls in a well which had been dig by the king of Kabul. The king of the Maghreb and of the Sanjab Castle, Faramarz kills Varazad. As a punishment for this regicide, he is hung alive by Bahman.

Killing the innocent results in an awful consequence; because "blood does not sleep", and the revenge of the dead will be taken. The *Shahnameh*, mentions a massacre done by Rostam in Tooran for taking the revenge of Siavash and beheading the old and young people. According to the scrolls, Faramarz's oppression of the innocent people of Kabul, and excessive taking revenge of Rostam's blood, causes the extinction of the generation of Garshāsb, and the destruction of Zabul. In the war with Bahman, Faramarz is killed and his dead body is hung. The massacre of the innocent people of Zabul to avenge the death of Esfandiar, is one of the sins of Bahman, as mentioned in the narratives of the scrolls of storytelling, so that Bahman's punishment is that he is swallowed by a dragon, and is destroyed. In the *Shahnameh*, however, after releasing Zaal on the recommendation of Pashotan, Bahman returns to Iran, and marries his daughter, Hoday. After a while, Bahman gets sick and entrusts the kingdom to Hoday and the child to whom she will give birth. Finally,

---

Bahman dies before the child would be born.

Injustice is a quality of the kings who turn away from the wisdom. In the *Shahnameh*, Yazdgerd the sinful is an unjust king and, is punished for his injustice: he gets sick, and goes to the spring of Su from which a marine horse comes out and kills him. Zahhak is an unjust ruler that has ordered the beheading of two young persons in each day in order that the snakes on his shoulders can eat their brains. Nozar is a king, whose heart is enamored of gem and replete with collecting treasures, and hence oppresses the people, and the divine splendor becomes far away from him and eventually is killed by Afrasiab. According to the scrolls, after overcoming the governor of Sistan, Garshasp makes him boil in a pot, and then destroys Sistan. Finally as a punishment for his oppression in India, he is killed in a battle with the Magnet Mountain.

According to the scrolls of storytelling, disgrace to tombs of greats persons, such as Tahmouras and Garshasp, is one of the sins that Bahman commits and sees the punishment for it. Then, he repents of his sin, and requests Zaal to make an arrangement for him to go on pilgrimage to the tombs of the Garshasp and other champions.

According to the narrative of the scrolls, transgressing the Divine Decree is the sin of Rostam, who suffers hardship as result of his disobedience to God in killing his son, while the destiny mandates that Sohrab's sides would be lacerated by the hands of Rostam.

The killing of the sacred cow who has raised Fereydoun, is the sin of Zahhak. According to the scrolls, the calf of the cow (the cow killed by Zahhak), becomes an animal for the riding of king-hero (Fereydoun) in the time when, he wants to punish Zahhak for his wrong doing, but in the *Shahnameh*, Fereydoun rides a horse named "Golrang".

4. Conclusion

Out of the sum of the sins examined in the scrolls of storytelling, 69 percent, with sins and punishments mentioned in *Shahnameh*, are shared with minor differences in narratives and type of the punishment; 12 percent are the sins that no punishment is considered for them in the *Shahnameh*, such as the abandonment of the baby and filicide, but the scrolls have discussed the punishment in detail; 19 percent are the sins that have not been mentioned in the *Shahnameh*

---

but have been discussed in the scrolls. Being influenced by religious teachings and folk beliefs, the sins such as calumny on the innocent, disgrace to the great persons' tombs, revolt against divine decree have been introduced into narratives of storytelling,

The sins and their punishments are more influenced by the ethical teachings of ancient Iranians, Zoroastrianism and Mithraism. Of course in the storytelling texts, the influence of Islamic teachings and folk beliefs which have affected the narratives of storytelling, is also seen. Since Mithra has been the goddess of affection, love, and promise, the breach of promise has been the highest sin to the followers of the Mithraism, and its impact is seen in the *Shahnameh* and in storytelling texts. Also lying, the killing of sacred men, ingratitude, calumny and unhappiness with what has been gone, are among the great sins that deserve death and have been mentioned in the treatise of *minuy kherad*.

In the scrolls of storytelling and oral narratives, there is more emphasis on the punishment of sins such as arrogance and theomania, breach of promise, injustice, self-interestedness, pride, disowning the baby, regicide, patricide, fratricide, filicide and, the killing of the innocent than the *Shahnameh*. These sins are punishable, although there are various narratives about the type of punishment. After his long life and invincible battles, the hero commits a sin which reveals that he no longer has a symbolic immortality, and therefore, he suffers into an abnormal death or a situation similar to death, which seizes on the hero mostly with tricks.

Among the kings and the heroes who have committed sins, we can mention Jamshid, Zahhak, Salm, Toor, Afrisiab, Nozar, Keykāvus, Key khosrow, Tous, Goshtāsp, Bahman, Parviz, Shiruyeh, Yazdgerd the sinful, Garshāsb Sām, Zaal, Rostam, Faramarz, Shaghad, and Shirozhan the majority of whom were properly punished for their sins in this world.

Keywords: Sin; Punishment; Scroll of storytelling; Shah; Hero.

References [in Arabic]:

Holy Quran

References [in Persian]:

-
- Amuzegar, J. & Tafazzoli, A. (1996). *The myth of the life of Zoroaster*. Tehran: Cheshmeh.
- Andarznameh Bozorgmehr Hakim* (1971). (F. Abadani, Trans). Isfahan: Isfahan University.
- Asha, R. & Seraj, Sh. (2000). *Āzarbād ī Mahraspandān*. Tehran: Feravahar.
- Attar Neyshabouri, M. (1976). *Khosrunameh*. Ed. A. Soheili Khansari. Tehran: Zavvar.
- Avesta (1991). Report and research by J. Doustkhah. Tehran: Morvarid.
- Bahmanyar, A. (2002). *dastannameye Bahmanyari*. Tehran: Tehran University.
- Complete works of Rustam-nameh* (no date). Ed. M. Farsaei. 2nd Ed. Tehran: Hosseini Press Institute.
- Coyajee, J. C. (1992). *Studies in Shahnameh*. Report by J. Doustkhah. Zendehtood.
- Doustkhah, J. (2001). *The Iranian epic, a memorial beyond the millennia*. Tehran: Agah.
- Enjavi Shirazi, A. (1990). *Ferdowsi-Nâme*. 3 vs. 3th Ed. Tehran: Elmi.
- Ferdowsi, A. (1997). *Shahnameh of Ferdowsi*. Ed. S. Hamidian. 4th Ed. Tehran: Ghatreh.
- Gatha* (1998). (E. Pour-davod, Trans.). Tehran: Asatir.
- Grimal, Pierre (2002). *Stories From Babylon and Persia Myths and Legends*. (I. Aliabadi, Trans.). Tehran: Elmi va Farhangi.
- Haft Lashkar* (1998). Ed. M. Afshari & M. Madayeni. Tehran: Institute of Humanities and Cultural Studies.
- Hinnells, J. (1994). *Understanding Iranian mythology*. (J. Amoozgar & A. Tafazzoli, Trans.) 7th ed. Tehran: Cheshmeh.
- Hosseini, H. (2005). Degrees of sin, atonement and intention in Zoroastrian religion. *Seven Heavens*, 7 (28), 187-223.
- Ismaeil pour, A. (2004). *The Myth of creation in Manichaeism*. Tehran: Caravan.
- Jabbareh Nasero, A. (2017). *The Collection and Review of Epic Narratives of Koohmareh Sorkhi*. Shiraz: Takht jamshid.
- Jihadi Hosseini, S. A. (2016). The Study of Common Themes in the Myths of Fratricide. *Mystical and mythological literature*, 12 (42), 43-80.

- Jihadi, S. A. & Jahanshahi Afshar, A. (2016). Foundations of Mythical Civilization in Ferdowsi Shahnameh. *Epic literature*, 3 (5), 71-98.
- Kharazmi, H., Sarfi M., Modabberi M. & Sharifpour E. (2013). A Comparative Study of the Motif of Sin in the Lives of the Mythical and Epical Heroes. *Journal of Comparative literature. Kerman Shahid Bahonar University*, 5 (9), 53-74.
- Malmir, T. (2016). Mythical Implications of the Earliest Sin in Literary Texts. *Scientific Quarterly of Interpretation and Analysis of Persian Language and Literature Texts*, Issue 30, 11-29.
- Malmir, T. (2004). The Association of the Ideal Hero with the First Human Beings. *Faculty of Literature and Humanities, Ferdowsi University of Mashhad*, 37 (2), 23 -35.
- Mirkazemi, H. (2011). *Rustam, Afrasiyab, Club and Me*. Gorgan: Azhineh.
- Mojmal-ol-Tavarikhe va-l-qhesas*. (1939). Ed. M.T. Bahar. By the efforts of M. Ramezani. Tehran: Kolale Khavar.
- Moshkin-nameh*. (2007). H. B. Moshkin, Ed. V. Torabi & D. Fathali-beigi, Tehran: Namayesh.
- Naygoli, M. Sh. (2017). *Shahnameh Comprehensive Narration Scroll*. Ed. F. Qaemi. Mashhad: Beh-Nashr.
- Nezami Ganjavi (1999). *Khosrow and Shirin*. Ed. H. Vahid Dastgerdi. 2nd ed. Tehran: Qatreh.
- Parham, B. (2010). Principles and practices of kingly in the Shahnameh and their importance in measuring the political wisdom in Iran. Contained in *tane pahlevan va ravane kheradmand*. Ed. Sh. Meskoob. Tehran: Tarh-e no. pp. 120-148.
- Riahi Zamin, Z., & Jabbareh Nasero A. (2011). The Integration of Myth and Epic in a Different Reading of Bānu Goshasp-Nāmeḥ (From Koohmareh Sorkhi), *Adabpazhuhi*, Issue 18, 145-170.
- Safa, Z. (1990). *Hemāsehsarāū dar Īrān*. vol. 5. Tehran: Amirkabir.
- Saunders, N.K. (2003). *Heaven and Hell in Mesopotamian Mythology*. (A. Ismaeilpour, Trans.). Tehran: Caravan.
- Shajari, R. & Javadi Nooshabadi, H. R. (2015). Quranic Concepts of Reward and Punishment of deeds in the Shahnameh. *Literary - Qur'anic Researches*, 3 (1), 137-158.
- Sedaqat Nejad, J. (1996). *The Ancient Scroll of Jahangir-nameh*. Tehran: Nima.

-
- Sedaqat Nejad, J. (1995). *The Ancient Scroll of Shahnameh*. Tehran: Donyay ketab.
- Tarsusi, A. T. (1977). *Darab Nameh*. Ed. Z. Safa. 2 vols. Tehran: Publishing and translating books.
- The Narrative scroll of Shahnameh*. (2012). Ed. S. Aydenloo. Tehran: Cheshmeh.
- The Scroll of Ferdowsi's Shahnameh* (2002). M. Saidi & A. Hashemi. Tehran: Khosh-negar.
- Qobadiani, Naser Khosrow (2005). *Divan*. Ed. by M. Minovi & M. Mohaqeq. 7th ed. Tehran: Tehran University.
- Shahnameh Narrative Prose* (2015). Ed. by R. Ghafouri. Shiraz: Sivand.
- Vahed doost, M. (2008). *Mythological institutions in Ferdowsi's Shahnameh*. Tehran: Soroush.
- Yashtha* (1977). E. Pourdavood (annot. & Trans.) By the effort of B. Farrehvashi. Tehran: Tehran University.
- Zaratusht nameh* (1959). Attributed to Z. Bahram Pazhdo. Ed. by Rosenberg, F. By the efforts of M. Dabirsiyaghi. Tehran: Tahouri.
- Zariri Isfahani, M. A. (2017). *Shahnamehye Naghalan*. J. Doustkhah (Ed.). Tehran: Ghoqnous press.
- Zolfaghari, H. (2009). *The Persian Comprehensive Dictionary of Proverbs*. 2 vols. Tehran: Moein.
- Zolfaghari, H., & Shiri A. A. (2015). *Folk beliefs of the Iranian people*. Tehran: Cheshmeh.

نشریه نثر پژوهی ادب فارسی
دانشکده ادبیات و علوم انسانی
دانشگاه شهید باهنر کرمان

سال ۲۴، دوره جدید، شماره ۴۹، بهار و تابستان ۱۴۰۰

باورهای عامیانه درباره گناه شاه-پهلوان و پادافراه آن در طومارهای نقالی (علمی - پژوهشی) *

زهرا غلامی^۱، دکتر محمد فولادی^۲

چکیده

مسئله گناه و مکافات عمل در تمام ادیان الهی به شیوه‌های گوناگون مطرح شده است. در حماسه ملی ایران نیز فردوسی با آگاهی از سرگذشت پیشینیان و مشاهده ناکامی بیدادگران این موضوع را با بیان‌های گوناگون در قالب حکمت‌ها و آموزه‌های اخلاقی آورده است. در طومارهای نقالی که برخی از آن‌ها بازتاب روایات شفاهی حماسه ملی ایران محسوب می‌شود، نیز موضوع بن‌مایه گناه شاه-پهلوان بازتاب گسترده‌ای دارد و از آنجا که طومارهای نقالی بر پایه روایات شفاهی شکل گرفته و بسیاری از باورهای عامیانه در کنار روایات مکتوب در متن وارد شده است، در این مقاله موضوع گناه شاه و پهلوان با این نگاه بررسی می‌گردد. گناهی چون بیداد، پیمان‌شکنی، خودکامگی، غرور، آزمندی و افزون‌طلبی، کشتن شاهان، کشتن بی‌گناهان، کشتن پدر یا فرزند، برادرکشی، رهاکردن نوزاد، ادعای خدایی و تفرعن، بی‌حرمی به تربت بزرگان و جز آن از جمله مواردی هستند که در طومارهای نقالی بازتاب یافته‌اند و هریک پادافراهی مناسب دارند و این مقاله با بررسی این مطلب می‌کوشد جوانب گوناگون آن را در روایات شفاهی و باورهای عامیانه طومارهای نقالی بکاود و بیان کند.

واژه‌های کلیدی: گناه، پادافراه، طومار نقالی، شاه، پهلوان.

* تاریخ ارسال مقاله: ۱۳۹۹/۰۹/۰۷

تاریخ پذیرش نهایی مقاله: ۱۴۰۰/۰۲/۱۵

۱- دانش‌آموخته دکتری زبان و ادبیات فارسی از دانشگاه قم. (نویسنده مسئول)

Email: zgholami@hotmail.com.

۲- دانشیار گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه قم.

DOI: 10.22103/JLL.2021.16841.2859

۱- مقدمه

مسئله گناه و پادافره عمل در تمام ادیان الهی به شیوه‌های گوناگون مطرح شده‌است. قرآن کریم بارها ضمن بیان احوال و رفتار گذشتگان، به پاداش و عقوبت دنیوی و اخروی آنان اشاره می‌کند؛ در آیه ۳۰ سوره شوری «وَمَا أَصَابَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فِيمَا كَسَبْتُمْ أَيْدِيكُمْ وَ يَغْفُوا عَنْ كَثِيرٍ»، مصیبت‌های انسان‌ها را به کارها و رفتارهای خودشان نسبت می‌دهد؛ بنابراین یکی از سنت‌های کلی الهی در جهان طبیعت، بازتاب اعمال انسان است. یکی از دلایلی که خداوند در قرآن علت نزول عذاب خود بر جوامع معرفی می‌کند، عدم اطاعت پیشوایان از اوامر الهی است. مکافات گناهی که از بزرگان سر می‌زند، نسبت به عوام بزرگ‌تر و بیشتر است، چنان‌که در آیه ۱۷ سوره الاسراء می‌خوانیم: «وَ إِذَا أَرَدْنَا أَنْ نُهْلِكَ قَرْيَةً أَمَرْنَا مُتْرَفِيهَا فَفَسَقُوا فِيهَا فَحَقَّ عَلَيْهَا الْقَوْلُ فَدَمَّرْنَاهَا تَدْمِيرًا». هرچند مضمون مکافات عمل از بدیهیات فرهنگ اسلامی است، قراین بسیاری مبنی بر وجود این اندیشه در ایران باستان هست. از دید زرتشتیان هر عمل نیک یا بد، کیفر و پاداشی در پی دارد. در پندنامه بزرگمهر که منشأ بسیاری از اندرزهای شاهنامه است، آمده‌است: «کدام مرد فرخ‌تر؟ آن‌که بی‌گناه‌تر. کدام بی‌گناه‌تر؟ آنکه به داد یزدان راست‌تر ایستد و از داد دیوان بیشتر پرهیزد.» (اندرزنامه بزرگمهر حکیم، ۱۳۵۰: ۸۸) در پنجاهی منسوب به آذرباد «کسی که کرفه کند، پاداش یابد و آنکه گناه کند، پادافره برد؛ و هر کس همیملان را چاه کند، خود اندر افتد» (اشه و سراج، ۱۳۷۹: ۸۲) و ناصر خسرو این مضمون مشهور در ایران باستان را از اوستا نقل می‌کند:

کز بدی‌ها خود پیچد بد کنش	این نیشته‌ستند در استا و زند
چند ناگاهان به چاه اندر فتاد	آنکه او مر دیگری را چاه کند

(ناصر خسرو، ۱۳۸۴: ۴۳۴)

در ضرب‌المثل‌ها نیز به گناه و مکافات آن اشاره کرده‌اند: «گناه آدمی رسمی قدیم است»، «مکافات به آن دنیا نمی‌ماند» (بهمنیاری، ۱۳۸۱: ۵۳۰، ۵۶۴)، «مکافات بد را ز یزدان بدی است» (فردوسی، ۱۳۷۶: ۲۶۸۱/۳)، «هر که او نیک می‌کند یا بد/ نیک و بد هر چه می‌کند، یابد.» (تکمله) (ذوالفقاری، ۱۳۸۸: ۱۸۹۵/۲) بر اساس کتاب «باورهای عامیانه مردم ایران» ور آتش و آب که در شاهنامه و متون نقالی برای تشخیص گناهکار از بی‌گناه

است، در طوایفی از سیستان تا به امروز باقی است. در بلوچستان چشمه آبی برای تشخیص دادن گناهکار و بی گناه هست و در بعضی طوایف، متهم باید دستش را در آتش فرو برد؛ اگر دستش سوخت، مجرم و اگر آتش بر او کارگر نشد، بی گناه است. (ذوالفقاری، ۱۳۹۴: ۹۴۸)

حکیم فردوسی با بهره از آموزه‌های دین زرتشت، پادافره کارها را در قالب حکمت‌ها و آموزه‌های اخلاقی بیان می‌کند و نگاه وی بیشتر به رفتار شاهان است که نیکوکاری یا کج رفتاری آنها تأثیر شایسته یا زیانباری بر جامعه می‌گذارد. در روایات نقلی و شفاهی نیز تأکید شده که هیچ رفتار ناشایستی در این جهان بی پاسخ نمی‌ماند و روزگار کیفر کنش بد را به انسان می‌چشاند؛ زال یکی از مخالفانش را با چوب گز کور می‌کند. از خون چشم آن مرد که به زمین می‌ریزد، درخت گزی می‌روید و ترکه‌هایی راست و کشیده پیدا می‌کند و سال‌ها بعد همان درخت نظر زال را برای چوبه تیر جلب می‌کند. شاخه‌ای از آن می‌تراشد و در چله کمان گذاشته، مرغی را هدف می‌گیرد، اما چوب گز کمانه کرده برمی‌گردد و بر چشمش نشسته، کورش می‌کند... زال وقتی تیر را از چشمش می‌کشد، به یاد می‌آورد که سال‌ها پیش در این جا جوانی را با ترکه گز کور کرده و این، مکافات آن است. (انجوی، ۱۳۶۹: ۲/۲۰۶)

نگر تا چه گفته‌است مرد خرد	که هر کس که بد کرد، کیفر بر
	(فردوسی، ۱۳۷۶: ۶/۳۲۶)
هر آن کو به ره بر کند ژرف چاه	سزد گر نهد در بن چاه گاه
	(فردوسی، ۱۳۷۶: ۵/۱۵)

در آثار حماسی، گاهی شخصیت‌های ارجمند و دلپذیر مرتکب گناهی نابخشودنی می‌شوند که سبب مرگ، لعن و آوارگی می‌شود اما این اشخاص، همچنان بااهمیت و باشکوهند. اصل اساطیری انسان نخستین در فرهنگ ایرانی، دلالت بر این دارد که وی سبب و واسطه به وجود آمدن انسان‌های دیگر است؛ با مرگ او، انسان‌ها از نیستی رهایی می‌یابند، رویش و سبزی و آبادی در جهان پدید می‌آید و گسترش می‌یابد. (مالمیر، ۱۳۸۳: ۲۶) صورت و نام نمونه نخستین انسان تغییر یافته، اما این اسطوره همچنان به حیات خود ادامه داده‌است. اندیشه هبوط و اهمیت و ضرورت دیو و اهریمن در آفرینش

موجود نیکوکار و ایزدی و کشتن برای ایجاد خلقت انسانی و گیاهی، در آیین مانوی نیز هست (اسماعیل پور، ۱۳۸۳: ۱۱۲-۱۱۸) و در اساطیر بابلی هم به وجود آمدن انسان با قتل و خون و گناه پیوند دارد. (گریمال، ۱۳۸۱: ۱۱؛ ساندرز، ۱۳۸۲: ۴۳)

۱-۱- بیان مسئله

مسئله اصلی این مقاله دست‌یابی به مهم‌ترین باورهای مرتبط با گناه شاه-پهلوان و بن‌مایه‌های آن در طومارهای نقالی و مقایسه آنها با شاهنامه است که هر گناه بادافراهی مناسب دارد و گناهکاران بادافره اعمال خود را در همین دنیا می‌بینند. این باورها متأثر از تعالیم اخلاقی ایران باستان (آیین مهر و آیین زرتشت)، تعالیم اسلامی و باورهای عامیانه‌ای هستند که بر نقالی‌ها تأثیر گذاشته‌اند.

۱-۲- پیشینه تحقیق

درباره گناه شاه-پهلوان در طومارهای نقالی و باورهای عامیانه درباره آن، تاکنون تحقیق جامعی انجام نشده است. مالمیر در مقاله «نقش اسطوره‌ای گناه نخستین در متون ادبی» (۱۳۹۵) با تحلیل قصه‌های آدم، کیومرث و... ژرف‌ساخت این قصه‌ها را حاوی یک الگوی کهن درباره آفرینش می‌داند که مبتنی بر چرخه خلق، نجات و مرگ است. خوارزمی و همکاران در مقاله «بررسی تطبیقی گناه در زندگی قهرمانان اسطوره و حماسه» (۱۳۹۲) با نگاه کلی به قهرمانانی از فرهنگ‌های مختلف، نشان می‌دهند که دلیل گناه آنان تکوین و تحول فکری انسان‌های سازنده اسطوره و حماسه بوده است. جهادی در مقاله «بررسی نقش مایه‌های مشترک در اسطوره‌های برادرکشی» (۱۳۹۵) به بررسی کهن‌الگوی برادرکشی در اساطیر ملل مختلف پرداخته است و شجری و جوادی در مقاله «بازتاب مفاهیم قرآنی پاداش و کیفر اعمال در شاهنامه» (۱۳۹۴) به بررسی پاداش و کیفر در شاهنامه پرداخته‌اند.

۱-۳- ضرورت و اهمیت تحقیق

طومارهای نقالی از منابع مهم دست‌یابی به مضامین روایات حماسی هستند و مطالعه آنها از

نظر تحقیق در حماسه ملی و روشن کردن جزئیات و ابهامات آن اهمیت بسیار دارد و همین امر اهمیت تحقیق را روشن می‌سازد. در این پژوهش کوشیده‌ایم با بهره‌گیری از شاهنامه و طومارهای نقالی، با گردآوری و طبقه‌بندی اطلاعات، تجزیه تحلیل و استنتاج کلی، به شیوه توصیفی، تحلیلی موضوع مورد بحث را بکاویم و بیان کنیم.

۲- بحث

در حماسه ملی ایران و طومارهای نقالی بیداد، پیمان‌شکنی، غرور، آزمندی، کشتن شاهان، کشتن بی‌گناهان، برادر کشی و... که عواقبی زیان‌بار برای جامعه دارد، گناهیانی مستوجب کیفرند. «شاه-موبد» یا «شاه-پرستار» شاهان نمادین اسطوره‌ها بودند که گذشته از سرپرستی مملکت، عهده‌دار کارهای دینی و شاهانی اهورایی در پیوند با عالم نهران بودند. بیشتر شاهان پیشدادی و بعضی کیانیان چون کیخسرو و شاه-موبد هستند. شاهان کیانی قدرت آن را داشتند که گرسنگی، مرگ، سرما و گرما را از جانوران دور نگه‌دارند. شاه-پرستارها در معرض دو خطر هولناک بودند: نخست آنکه ممکن بود بر ضد گوهر نهادهایی که در طی روزگاران ستوده بوده، عمل کند و شخصیت والایش را از دست بدهد و دورنمایی از قحط و غلا و بلاها در برابر مردم خویش بگشاید؛ دوم آنکه امکان داشت به سبب کهن‌سالی یا بیماری قدرتش کاهش یابد، در نتیجه شوربختی‌ها بر فرمانبران وی فشار آورد. در بند ۳۴ زامیادیش، جم و افراسیاب خصلت شاه-پرستار را از دست می‌دهند. جمشید اندک‌زمانی پس از دهان‌آلودن به دروغ بر خاک می‌افتد و فر‌کیانی از او می‌گسلد. (واحد دوست، ۱۳۸۷: ۱۳۸-۱۳۹)

هرجا اختلالی در کار شهریاری ایجاد می‌شود، انگشت اهریمن و ابلیس در کار است؛ مانند ضحاک و هم‌دستی‌اش با ابلیس برای سر به‌نیست کردن پدرش در عهد جمشید و فراهم شدن زمینه تسلط هزارساله بیداد و نامردمی بر ایران و داستان بی‌راه شدن کاوس از و سوسه‌های دیو و آسمان‌پیمایی وی و خواری‌هایی که می‌بیند. (پرهام، ۱۳۸۹: ۱۲۳) کردارهای دیوآموخت بعضاً مفید و کاربردی و گاه در زمره گناهان نابخشودنی است؛ مثلاً اینکه اهریمن رسم گوشتخواری را به مشی و مشیانه و ضحاک و جمشید می‌آموزد و در داستان تهمورث و جمشید بسیاری از صنایع دوران کهن و کارهای نافع ولی دشوار و

غیرممکن توسط دیوان فعلیت می‌یابد. (جهادی و جهانشاهی افشار، ۱۳۹۵: ۷۶) از آنجا که ضدقهرمان نخستین انسان که به وجهی قهرمان آرمانی است، معمولاً دیو، شیطان یا افراد اهریمنی‌اند، گاهی این جنبه ضدقهرمان به خود قهرمان سرایت می‌کند؛ چنان که در آغاز آرمانی و مطلوب است اما به وسیله شیطان یا اهریمن فریفته می‌شود یا بدفکر و بدکار و سزاوار نابودی می‌گردد. این به منزله بد بودن انسان نخستین نیست، بدین معنی است که بدی (= اهریمن) بر او غلبه می‌یابد، او را می‌کشد یا می‌شکند و این مرگ، سبب حیات دیگران است و راز هستی را تبیین می‌کند؛ مثل جمشید و منی و وزیدنش. (مالمیر، ۱۳۸۳: ۳۱)

قهرمان اسطوره و قهرمان حماسه در تحول خود دچار گناه می‌شود. قهرمانان اسطوره خدایان‌اند که کمتر دچار گناه می‌شوند ولی قهرمانان حماسه، شاه-پهلوانان‌اند که اکثرشان با گناه همراهند و این قهرمان متعلق به فرهنگ خاصی نیست؛ از گیل گمش بین‌النهرین گرفته تا هرکول یونانی و قهرمانان ایرانی مثل گرشاسب، جمشید، رستم، کیخسرو و حتی چهره‌های تاریخی مانند گشتاسب، با ورود به دنیای حماسی از این بن‌مایه برکنار نمانده‌اند. گناهکاری قهرمان در فرهنگ هندوایرانی بیشتر دیده می‌شود. (خوارزمی و دیگران، ۱۳۹۲: ۶۱-۶۲) از گناهان بررسی شده در طومارهای نقالی، پیمان‌شکنی، دروغ، کشتن مرد مقدس، ناسپاسی، اتهام زدن و ناخرسندی در مورد چیزی که از میان رفته‌است، در فهرستی از گناهان بزرگ مرگ‌ارزان در رساله مینوی خرد، فصل سی و پنجم آمده‌است. (حسینی، ۱۳۸۴: ۲۰۱-۲۰۳) توبه یا پتت، گناهان و اثرشان را از بین می‌برد و گناهکار را پس از مرگ از دوزخ می‌رهاند، اما به‌هیچ‌وجه از اجرای کیفرهای تعریف شده برای هر گناه در دنیا جلوگیری نخواهد کرد. بنابراین کسی که مرد مقدسی را بکشد، مرگ‌ارزان و به حکم شرع اعدام می‌شود، اما روانش بر اثر توبه و کفاره از مجازات آخرت رهایی می‌یابد. (حسینی، ۱۳۸۴: ۲۰۶) در شاهنامه و طومارها بعضی شاهان و پهلوانان بادافره اعمال خود را در همین دنیا می‌بینند، اما بن‌مایه گناه و بادافره آن، در طومارهای نقالی بازتاب گسترده‌تری دارد. در پی بن‌مایه‌های گناه شاه-پهلوان را که در روایات حماسی و نقالی به شاهان و پهلوانان نسبت داده شده، بررسی می‌کنیم و به پیامدهای ناگوار و بادافره آنها

می‌پردازیم و از آنجا که روایات نقلی تحت تأثیر باورها و روایات عامیانه بیان شده‌اند، در این مقاله روایات گوناگون نیز در نظر گرفته شده‌است.

۲-۱- آزمندی

آزمندی نزد ایرانیان باستان بسیار ناپسند بوده‌است. آز در اوستا به صورت آزی به کار رفته و از ریشه کوشیدن و تلاش ورزیدن است که در فارسی میانه به معنی زیاده جویی، حرص و شهوت به کار رفته و نیز نام دیوی است تباہکار. (دوستخواه، ۱۳۸۰: ۱۸) در *اندرزنامه بزرگمهر* آمده‌است: «از این چند دروج کدام ستمکارتر؟ آز ناخرسندتر و بیچاره‌تر» (اندرزنامه بزرگمهر حکیم، ۱۳۵۰: ۹۰-۸۹) و فردوسی گوید: «سوی آز منگر که او دشمن است / دلش برده جان آهرمن است.» (فردوسی، ۱۳۷۶: ۱۹۶/۳) در شاهنامه پادشاهان ایرانی و انیرانی به این گناه آلوده می‌شوند؛ مانند کیکاوس که دیوان او را از راه به در می‌برند که راز آفتاب و ماه را دریابد و به جنگ خدای آسمان‌ها رود. (فردوسی، ۱۳۷۶: ۱۵۱/۲-۱۵۳)

این موضوع در *فردوسی‌نامه*، که بیشتر بر پایه روایات شفاهی و باورهای عامیانه گردآوری شده، این گونه آمده‌است: کاوس آرزوی پرواز به آسمان داشت. دستور داد تختی ساختند و چهار بچه عقاب را با خوراندن گوسفند بزرگ کردند و چهار لاشه گوسفند به چهار گوشه تخت بسته، پای عقاب‌ها را به چهار کنج پایینی تخت بستند. عقاب‌ها به هوای خوردن گوشت خیز برداشتند، تخت را بالا بردند، اما در مازندران خسته شدند، فرود آمدند و کاوس اسیر ارژنگ دیو شد. (انجوی، ۱۳۶۹: ۷۱/۳) به روایتی دیوان او را گمراه کردند و توسط عقاب‌ها به آسمان رفت و بر هوا [تیر] می‌انداخت. خداوند امر کرد به آهویی که تیر او بدان بخورد. کاوس شاد شد که تیرش خطا نشده‌است تا آنکه عقاب‌ها سست و سرازیر شدند و در بیشه نارون فرود آمدند. (هفت‌لشکر، ۱۳۷۷: ۱۸۰) در این روایات سرانجام کاوس و چگونگی سقوط او متفاوت بیان شده‌است، ولی به هر روی، با دمدمه دیوان از راه راست گمراه و از فرقه ایزدی دور می‌شود. پادافراه آن نیز این است که گرفتار دیوان شود و رستم او را برهاند، اما در روایت شاهنامه گرفتار دیوان نمی‌شود و چهل روز نیایش و توبه می‌کند.

۲-۲- دروغ و پیمان شکنی

راست گویی و درست پیمانی مهم ترین مشخصه آیین مهر (هینلز، ۱۳۸۱: ۱۱۹-۱۲۰) و پیمان شکنی بزرگ ترین گناه بوده است. راستی و وفای به عهد از تعلیمات اساسی زرتشت و جزء اخلاق و رفتار مردم ایران باستان بوده است. زرتشت مذهب خود را آیین راستی می خواند و از دروغ نهی می کند (گات‌ها، ۱۳۷۷: ۱۱۱) و دروغ‌گویان، پیمان شکنان و بیدادگران باید انتقام پس دهند؛ از این رو فرشته فروغ و روشنایی - مهر - پیمان شکنان را سزا می دهد. (یشت‌ها، ۱۳۵۶: ۱/ ۴۳۹) در آموزه‌های دینی و فرهنگ عامه نیز مرتکب دروغ و پیمان شکنی سخت نکوهش می شود: که خاک است پیمان شکن را کفن (فردوسی، ۱۳۷۶: ۲۷۷/۸)، پیمان شکن هر آینه گردد شکسته دل (بهمنیاری)، نه نیکو بود شاه پیمان شکن. (فردوسی، دهخدا) (ذوالفقاری، ۱۳۸۸: ۱/ ۶۶۳، ۲/ ۱۸۱۴) از دید شاهنامه دروغگو اعتبار و منزلتش را از دست می دهد و فروغ ایزدی از او دور می شود و پیمان شکن سزاوار مرگ است.

بر پایه مشهورترین روایات، در ضمیر جمشید دروغ و پیمان شکنی مأوا گزید (اوستا، ۱۳۷۰: ۱/ ۴۹۰)، اما در طومارها به این گناه وی اشاره نشده است. در شاهنامه، افراسیاب پس از کشتن اغریث، گناه جنگ را به پدرش نسبت می دهد و او را به خاطر شکستن پیمان صلحش با کیقباد، سرزنش می کند (فردوسی، ۱۳۷۶: ۲/ ۶۶) و نیز پیروز شاه به جرم سرپیچی از بهرام گور و به بادافره این پیمان شکنی در خندق افتاده، جانش را از دست می دهد: «چو بشکست پیمان شاهان داد/ نبود از جوانیش یک روز شاد.» (فردوسی، ۱۳۷۶: ۲۱/۸)

نمونه نمایان این گناه داستان صلح سیاوش با افراسیاب است که کاوس بر آشفته می شود و می خواهد رستم را به جنگ تورانیان بفرستد، رستم می گوید: پیمان شکنی خوب نیست. کاوس، طوس را می فرستد. سیاوش می گوید: مرا مرگ به از این است که پیمان شکنی کنم و سر از راستی بگردانم. فرمان شاه از فرمان خدای تعالی بهتر نیست. (طومار نقالی شاهنامه، ۱۳۹۱: ۴۹۸-۴۹۹؛ فردوسی، ۱۳۷۶: ۳/ ۶۲-۷۰) در این روایت بادافره این گناه حتی از بادافره نافرمانی از پادشاه که با گناه سرپیچی از یزدان برابر است «چه فرمان یزدان چه

فرمان شاه»، بس بزرگ تر شمرده شده و سیاوش، مرگ و اسارت را بر پیمان شکنی برتری می دهد.

۲-۳- خود کامگی و پندناپذیری

خود کامگی و پندناپذیری در شاهنامه و طومارهای نقالی بازتاب یافته است و مرتکب آن عقوبتی شدید می یابد: در شاهنامه زال کاوس را از رفتن به مازندران و جنگ با دیوان بر حذر می دارد اما کاوس که اهرمن او را منحرف کرده است نمی پذیرد، به مازندران حمله می کند و گرفتار دیو سپید می شود. (فردوسی، ۱۳۷۶: ۲/ ۸۱-۱۰۹) در طومارها زال کاوس را از پیمانی که منوچهر به وسیله گرشاسب با ریمن دیو، پدر دیو سفید بسته بود، آگاه و از دیو سفید بر حذر می کند، ولی کاوس راهی مازندران می شود. مادر دیو سفید به صورت عقابی کوه پیکر بالای اردوگاه ایران می آید، کاوس و سرداران را با نیروی جادو می بندد و خود به شکل لکه ابری سیاه در می آید و همه سربازان ایران را زیر برف پنهان می کند و شاه ایران را با سران سپاه در نقبی زیر کوه زندانی می کند و با سحر بینایی چشمشان را می گیرد و به جگر دیو سفید طلسم بند می کند. (انجوی، ۱۳۶۹: ۳/ ۷۳-۷۵؛ طومار نقالی شاهنامه، ۱۳۹۱: ۴۳۲)

۲-۴- تکبر و خودخدا انگاری

۲-۴-۱- جمشید: آنچه در شاهنامه درباره گناه جمشید آمده، دلالت بر بدی او نمی کند، بلکه نافرمانی او سببی است برای مرگ او، تا مایه حیات شود. وجود ضحاک نیز در این داستان، بازتابی دیگر از ضرورت وجود و هجوم اهریمن برای کشتن نمونه نخستین انسان است. به نظر می رسد گناه جمشید گناهی آیینی و دو تکه شدن او برابر با تکثیر نسل آدمی است. این اندیشه در *اوستا* به صورت گسستن فراز جمشید و پیوستن آن به کالبد مرغ وارغن، فریدون و گرشاسب آمده است. (اوستا، ۱۳۷۰: ۴۹۰-۴۹۱؛ مالمیر، ۱۳۹۵، ۱۷) طبق روایت شاهنامه و طومارها، پس از منی ورزیدن و ناسپاسی جمشید، فرّه ایزدی از او دور می شود و به کژی و نابخردی می گراید و خداوند ضحاک را بر او مسلط می کند (فردوسی، ۱۳۷۶: ۱/ ۴۳، ۴۹) اما در بعضی طومارها جمشید ادعای خدایی می کند.

بنا بر روایتی عامیانه در فردوسی‌نامه، چیرگی ضحاک بر ایران و جمشید، بادافره ایزدی برای گناه جمشید است که ادعای خدایی می‌کند؛ خداوند ضحاک را مأمور می‌کند تا تاج و تختش را بگیرد و با زجر و عذاب نابودش کند. (انجوی، ۱۳۶۹: ۱۸/۳؛ ۳۰۳/۲) جمشید به چین می‌گریزد. ضحاک در صحرای چین به او می‌رسد و با ارّه دو نیمش می‌کند. (نایگلی، ۱۳۹۶: ۴۶) به روایتی چون جمشید ادعای خدایی می‌کند و دیو شیطان گمراهش می‌کند، هیئتش برمی‌گردد؛ زیبایی‌اش زایل می‌شود، رویش ریش می‌آید، بزرگان با دیدنش دلسرد می‌شوند و فرّشاهی را در نهادش نمی‌یابند. سپاهیان‌ش می‌گویند بخت از او برگشته است و به ضحاک می‌پیوندند. (طومار نقالی شاهنامه، ۱۳۹۱: ۱۶۶، ۱۶۳) به روایتی جمشید خوابی می‌بیند که هوم عابد در تعبیر آن می‌گوید: تو شرک به خداوند آورده‌ای و «انا ربکم الاعلی» گفته‌ای. آن مرغ فرشته یزدان بود، پادشاهی را از تو گرفت و به دیگری داد. عن قریب کسی آید و سلطنت از تو بستاند. (زیرری، ۱۳۹۶: ۱/۱۳۰-۱۳۲) گرچه جزئیات روایات گونه‌گون است، به هر روی حکایت از بادافره‌ی بس بزرگ برای این گناه دارد.

۲-۴-۲- **کاوس:** همان‌گونه که به داستان آسمان‌نوردی کاوس اشاره شد، این گناه از سویی دیگر نمودی از خودخداانگاری و تفرعن اوست. کاوس با ادعای خدایی مردم را وادار به سجده در برابر خود می‌کند و تصمیم می‌گیرد به جنگ خدای آسمانی برود. با هودجی به آسمان پرواز می‌کند و در جنگلی می‌افتد. رستم پیدایش می‌کند، ولی صورت شاه سیاه و دهانش کج شده و زبانش بند آمده است. (انجوی، ۱۳۶۹: ۷۲/۳) به روایتی کاوس بر پشت غولی می‌نشیند و در آسمان گردش می‌کند. این پرواز چنان مغرورش می‌کند که ادعای خدایی کرده، می‌خواهد با خدای آسمان‌ها بجنگد. غول اوج می‌گیرد اما چون عمرش سر آمده، بین زمین و آسمان می‌میرد و سقوط می‌کند. کاوس هم می‌میرد و نمی‌تواند جسدش را پیدا کنند. (انجوی، ۱۳۶۹: ۷۱-۷۲) به روایتی کاوس ادعای خدایی می‌کند و شیطان وادارش می‌کند به جنگ خدای آسمانی برود. با چند کرکس وسیله‌ای درست می‌کنند. کرکس‌ها او را به آسمان می‌برند اما در مازندان سقوط می‌کنند و کاوس گرفتار اکوان‌دیو یا ارژنگ‌دیو می‌شود. (انجوی، ۱۳۶۹: ۲۲۳-۲۲۵؛ ۳/۶۹-۷۰؛ ۷۱/۳)

در دینکرد نیز از رفتن کاوس به آسمان به تفصیل سخن رفته است؛ چنان که کاوس برای تسلط بر آسمان با سپاهی از دیوان و بدکاران خود را بر فراز البرز کوه می‌افکند و به جایی می‌رسد که آخرین حد میان ظلمت و نور است... در این هنگام اورمزد فرّ کیانی را از او باز می‌گیرد و کاوس فناپذیر می‌شود. (صفا، ۱۳۶۹: ۴۹۹-۵۱۰) در ضرب‌المثل‌ها نیز به فر یا پر کاوس اشاره کرده‌اند: «انگار پر کیکاوس است.» (فرهنگ عوام)، «کیکاوس شده است و روی بال کرکس نشسته.» (تهرانی) (ذوالفقاری، ۱۳۸۸: ۱/۴۰۸، ۲/۱۴۷۷) مرگ، گرفتار شدن به دست دیوان، فناپذیری و از دست دادن فرّ ایزدی از جمله بادافراهایی است که برای این گناه کاوس بیان شده است.

۲-۵- کبر و غرور

در حکایاتی که در پی خواهد آمد، رستم، زال و کاوس گاه به گناه غرور آلوده می‌شوند و باید بادافره مناسب آن را نیز ببینند و این بادافره گاه برای توبه و بازگشت است و گاه برای هدفی دیگر، اما در شاهنامه به این گناه رستم و زال اشاره نشده است.

۲-۵-۱- رستم: هومان علت شکست رستم از سهراب را غرور وی می‌داند: رستم را غرور در سر افتاده بود و بیست سال از بزم خارج نشد و پرستش یزدان نکرد. یزدان او را خفت داد. اکنون تن به ریاضت داده است تا مگر گناهِش بخشیده شود و بر سهراب غلبه یابد. (صداقت‌نژاد، ۱۳۷۴: ۳۴۸) به گفته سیمرغ وقتی رستم دیو سفید را کشت، مغرور شد و حمد یکتا به جا نیاورد، خداوند رستم یکدست را بر او گماشت که خون در جگرش کند، مگر توبه کند تا رخش به دست آید و بر دشمن ظفر یابد. (کلیات رستم‌نامه، بی تا: ۱۳۸)

۲-۵-۲- زال: بهمن، نامه‌ای به شاهان جهان می‌نویسد که پس از بخشیدن زال، فرزندانش علم مخالفت برداشتند. از این پس خون زال و اولادش مباح است. زال می‌خندد که آن روزگار که بهمن ما را در قفس کرد، گذشت. دیگر در زیر ربع مسکون کسی را قدرت چیرگی بر ما نیست. چون زال مغرور می‌شود و از یزدان غافل می‌ماند، تقدیر چنان می‌شود که مجدداً به دست آذربرزین در قفس افتد و تازه به فکر یزدان می‌افتد و به برزین می‌گوید: تو مرا شکست ندادی، کبر و غرورم مرا شکست. (صداقت‌نژاد، ۱۳۷۴: ۸۵۴، ۹۳۸، ۹۴۳)

۲-۵-۳- **کاوس:** همان گونه که در داستان به آسمان رفتن کاوس گذشت، گناه او غرور دانسته شده است: کاوس از غرور و خوشی سرمست به آسمان می‌نگردد، شمشیر می‌کشد تا اگر دربان پادشاه آسمان خواست مانع شود، تنبیهش کند و قدرتش را به خدای آسمان نشان دهد. او چشم به خورشید دوخته است که کرکسان بی‌رمق رو به زمین می‌آیند. کاوس شمشیرش را به قصد کرکس‌ها به حرکت درمی‌آورد اما به تسمه‌های چرمین اصابت می‌کند و صندوق بر بام قلعه تن کابین می‌افتد. کاوس اسیر تن کابین شاه می‌شود و هرروز یک‌صد تازیانه‌اش می‌زنند. (صداقت‌نژاد، ۱۳۷۴: ۱۹۴-۱۹۹) در طوماری دیگر کاوس می‌گوید من بد کردم، باد غرور مغزم را انباشت و به تهمتن نوشدارو ندادم. اگر سهراب زنده بود، او و تهمتن جواب این اهریمن‌زاده (جهانگیر) را می‌دادند. (صداقت‌نژاد، ۱۳۷۵: ۱۴۶)

۲-۶- بهتان بر بی‌گناه

در *مشکین‌نامه*، برخلاف روایت شاهنامه، این گناه بزرگ که جزو گناهان مرگ‌ارزان است، به سام نسبت داده شده که به دلیل آن بادافره می‌بیند: سام با دیدن زال موی سفید به پریدخت تهمت می‌زند که این بچه از او نیست و زال را در دره‌ای می‌اندازد. می‌خواهد پریدخت را بکشد، زنان زابل مانع می‌شوند. پریدخت در خرابه‌ای منزل می‌کند. سام به بادافره این گناه بیمار می‌شود و بدنش کرم می‌زند. گریه و توبه می‌کند تا در خواب طهمورث، جمشید، بلیان و... را می‌بیند. بلیان کشیده‌ای بر گوشش می‌زند که چرا بهتان بر پریدخت زدی؟ برو راضی‌اش کن و فرزندت را از منزل سیمرخ بیاور... سام با ناخوشی به خرابه می‌رود و خود را در قدم پریدخت می‌اندازد که از بسیاری گریه کور شده است و حالیت می‌خواهد. پریدخت دعا می‌کند، سام به می‌شود و به دنبال زال می‌رود. (مشکین‌نامه، ۱۳۸۶: ۸۹-۹۲)

۲-۷- رهاکردن نوزاد

رهاکردن نوزاد از گناهانی است که بنا بر روایات شفاهی و باورهای عامیانه، بی‌بادافره

نمی ماند و پادافراه آن به گونه‌هایی متفاوت در روایات نقلی آمده است.

۲-۷-۱- **سام:** در شاهنامه سام با دیدن نوزاد موی سپید او را بچه دیو و پری می خواند و از خدا می خواهد اگر گناهی گران کرده است بر او ببخشد و دستور می دهد کودک را دور و در جایگاه سیمرغ رهاش کنند، اما برخلاف روایت طومارها، به پادافراه آن بیمار نمی شود و سرانجام در خواب سواری هندو مزده فرزندان را بدو می دهد. سام به کوهسار می رود، توبه می کند و سیمرغ فرزندش را می آورد. (فردوسی، ۱۳۷۶: ۱/ ۱۳۸-۱۴۵) در روایات نقلی به کیفر راندن زال و کفران نعمت پروردگار، هفت سال بیمار و یا دیوانه و خرابه نشین می شود (هفت لشکر، ۱۳۷۷: ۱۴۴؛ طومار شاهنامه فردوسی، ۱۳۸۱: ۱/ ۲۴۸-۲۵۰؛ انجوی، ۱۳۶۹: ۱/ ۶۶-۶۸؛ زیری، ۱۳۹۶: ۲/ ۱۲۴۵-۱۲۴۶) و بدنش زخم شده، کرم می زند (مشکین نامه، ۱۳۸۶: ۹۱-۹۲) تا اینکه شفا می یابد، توبه می کند و سیمرغ زال را به او برمی گرداند. (انجوی، ۱۳۶۹: ۱/ ۶۶-۶۵؛ طومار نقلی شاهنامه، ۱۳۹۱: ۳۶۹؛ میرکاسمی، ۱۳۹۰: ۳۰۲-۳۰۳)

۲-۷-۲- **شیراوژن:** شیراوژن نیز در به دری و آوارگی اش در بیابان را کیفر خداوند می - داند؛ زیرا زن و بچه اش را در مازندران به امید خدا رها کرده است. (صداقت نژاد، ۱۳۷۴: ۱۸۰)

۲-۷-۳- **همای:** در شاهنامه همای برای از دست ندادن تخت شاهی پنهانی پسرش را به - دنیا می آورد و وانمود می کند فرزندش مرده است. کودک را در صندوقی نهاده، به آب فرات می اندازند (فردوسی، ۱۳۷۶: ۶/ ۳۵۵-۳۵۸)، اما همای پادافراهی برای این گناه نمی - بیند.

۲-۸- برادر کشی

برادر کشی کهن الگویی است که در اساطیر ایران بسامد بیشتری دارد و مهم ترین انگیزه این گناه، حسد بردن یک برادر یا برادران شریک به برادر دیگر است. (جهادی، ۱۳۹۵: ۷۵)

۲-۸-۱- **تور و سلم:** برادران ایرج بر او حسد می برند و سرش را می برند. (فردوسی، ۱۳۷۶: ۱/ ۱۰۴؛ مشکین نامه، ۱۳۸۶: ۲۵؛ هفت لشکر، ۱۳۷۷: ۳۷؛ انجوی، ۱۳۶۹: ۳/ ۴۴-۴۵؛ نثر نقلی شاهنامه، ۱۳۹۴: ۳۵) منوچهر آنها را می کشد و سرشان را نزد فریدون می آورد.

(فردوسی، ۱۳۷۶: ۱/۱۲۴، ۱۲۹؛ طومار نقالی شاهنامه، ۱۳۹۱: ۲۳۲-۲۳۵)

۲-۸-۲- **افراسیاب**: اغریث سرداران ایرانی را می‌رهاند و افراسیاب، شمشیری بر گردن برادر خود می‌زند که سرش ده گام دور می‌افتد (هفت‌لشکر، ۱۳۷۷: ۱۵۸) و یا با خنجر به دو نیمش می‌کند. (فردوسی، ۱۳۷۶: ۴۲/۲؛ انجوی، ۱۳۶۹: ۱/۲۶۵؛ صداقت‌نژاد، ۱۳۷۴: ۲۵۳-۲۵۴؛ مشکین‌نامه، ۱۳۸۶: ۱۳۲-۱۳۳) زامیادیش، زمان گسستن فرّ کیانی از افراسیاب را هنگام دچار شدن به بدنامی، رسوایی و برادر کشی تعیین می‌کند. (کویاجی، ۱۳۷۱: ۲۴۹-۲۴۸)

۲-۸-۳- **کیخسرو**: در داستان فرود در شاهنامه، هر چند آشکارا با برادر کشی مواجه نیستیم و کیخسرو از جاودانان و مقدسان آیین زرتشت به‌شمار می‌آید، وقتی از وجود برادر آگاه می‌شود، حس رقابت در وجودش برانگیخته می‌شود و شاید برادر را رقیبی در راه سلطنت می‌پندارد. او طوس نابخرد را فرمانده لشکر می‌کند و از طرفی او را برحذر می‌دارد که از راه کلات برود؛ چرا که راه دیگر به بیابان می‌رسد و این خود عاملی است که به ماجرا دامن می‌زند. در نهایت لجاجت طوس و سوء تفاهم فرود منجر به مرگ او می‌شود؛ مرگی که به دست سپاه برادر رقم می‌خورد. (جهادی، ۱۳۹۵: ۵۲-۵۳) روایات نقالی مربوط به کشته شدن فرود مشابه شاهنامه (فردوسی، ۱۳۷۶: ۴/۵۱-۶۴) و توس عامل اصلی درگیری در قلعه کلات است، اما کشته فرود، بیژن (طومار نقالی شاهنامه، ۱۳۹۱: ۵۴۱؛ انجوی، ۱۳۶۹: ۱۹۰/۳، هفت‌لشکر، ۱۳۷۷: ۲۲۶) و به روایتی، توس است. (صداقت‌نژاد، ۱۳۷۴: ۶۵۱-۶۴۶)

۲-۸-۴- **شغاد**: شغاد به سبب بی‌عنایتی رستم به او کینه‌اش را به دل می‌گیرد و با نیرنگ او را به چاه می‌افکند، ولی رستم قبل از مرگ از برادر می‌خواهد کمانش را بزه کند و کنارش بگذارد و بدین گونه برادر را به درخت می‌دوزد و به بادافره عملش می‌رساند. (فردوسی، ۱۳۷۶: ۶/۳۳۰-۳۳۳؛ مشکین‌نامه، ۱۳۸۶: ۲۰۸؛ صداقت‌نژاد، ۱۳۷۴: ۷۸۳-۷۹۰)

۲-۹- فرزند کشی

گناه فرزند کشی در شاهنامه و طومارها به رستم، گشتاسب و سام نسبت داده شده، اما در شاهنامه - برخلاف گناه پدر کشی - به بادافره فرزند کشی اشاره نشده است.

۲-۹-۱- **رستم**: رستم قهرمان ایزدی است که با تحول خود در حماسه، فرزندش را به

چنگال مرگ می سپارد و دچار گناه می شود؛ زیرا کشتن فرزند به منزله ادامه زندگی قهرمانی خود اوست. خطای بزرگ رستم کشتن فرزند با ناجوانمردی و فریب است (فردوسی، ۱۳۷۶: ۲/۲۳۷؛ طومار نقالی شاهنامه، ۱۳۹۱: ۴۷۰-۴۷۱، هفت لشکر، ۱۳۷۷: ۱۹۳-۱۹۴، صداقت نژاد، ۱۳۷۴: ۳۹۳) که در یک روایت نقالی، به بادافره آن گناه بچه دار نمی شود؛ در چشمه شاه ابوالخیر پس از نیایش رستم، سروشی نزد او آمده، ندا می دهد: تو فرزندی را بی گناه کشتی. خشم خداوند دامانت را گرفته است. زمانی که در اثر نیایش تو باران بیارد، رحمت خداوند تو را دربر گرفته، صاحب فرزند می شوی. (ریاحی زمین و جباراناصرو، ۱۳۹۰: ۱۴۹)

۲-۹-۲- گشتاسپ: کشته شدن اسفندیار به ترفند گشتاسب، با فرستادن او به سوی رستم از همین گناهان است که پدر در حق فرزند مرتکب می شود (فردوسی، ۱۳۷۶: ۶/۲۲۰-۳۰۴؛ انجوی، ۱۳۶۹: ۱/۲۱۰، ۲۱۳؛ جباراناصرو، ۱۳۹۶: ۱۴۱؛ صداقت نژاد، ۱۳۷۴: ۷۴۴) و مورد نفرین مادر اسفندیار واقع می شود: «ز تو دور شد فره و بخردی / بیایی تو بادافره ایزدی / پسر را به خون دادی از بهر تخت / که مه تخت بیناد چشمت مه بخت...» (فردوسی، ۱۳۷۶: ۶/۳۱۵-۳۱۶)

۲-۹-۳- سام: سام با دیدن زال موی سفید، می گوید این بچه از او نیست و می خواهد او را بکشد، اما موفق نمی شود؛ طفل را در دره کوهی می اندازد اما بچه نمی میرد و گریه می کند. پایین می آید که بچه را بکشد، او را نمی بیند. بالای کوه می رود می بیند هست، تا هفت بار سام او را پیدا نمی کند و باز می گردد. به بادافره آن بیمار می شود و بدنش کرم می زند. (مشکین نامه، ۱۳۸۶: ۸۹-۸۹) به روایتی از فرهنگ می خواهد زال را بکشد و پیراهن خونینش را بیاورد. فرهنگ پیراهن را به خون خرگوشی می آلود و نوزاد را بر تخته سنگی می گذارد. (میر کاظمی، ۱۳۹۰: ۳۰۱) به روایتی سام، زال را در دامنه کوهی که لانه سیمرغ است، به رودخانه می اندازد. سیمرغ بچه را از آب گرفته، می پرورد. (انجوی، ۱۳۶۹: ۱/۶۶-۶۷، ۷۰)

۲-۱۰-۱- پدرکشی

۲-۱۰-۱- ضحاک: ضحاک پدرش را با کمک و وسوسه ابلیس می کشد (فردوسی،

۱۳۷۶: ۴۵-۴۶؛ هفت لشکر، ۱۳۷۷: ۷؛ زیری، ۱۳۹۶: ۱۲۸) و در چاه می اندازد (طومار نقالی شاهنامه، ۱۳۹۱: ۱۶۵)، به روایتی ضحاک که عاشق زن پدرش است، پدرش را به راهنمایی ابلیس می کشد (انجوی، ۱۳۶۹: ۲ / ۳۰۱-۳۰۲) و با طوطی، زن پدرش ازدواج می کند (زیری، ۱۳۹۶: ۱۳۰) و سرانجام به وسیله فریدون به بادافراه اعمال خود می رسد. ۲-۱۰-۲- پرویز و شیرویه: در شاهنامه پرویز هنگام رفتن بندوی و گسته به عزم کشتن هرمز مانع آن‌ها نمی شود و در قتل پدر با آنان هم‌داستانی می کند (فردوسی، ۱۳۷۶: ۴۹/۹)، سرانجام سرنوشت او را به کیفر می رساند؛ پسرش شیرویه با کشندگان پرویز، با سکوت خویش هم‌داستانی می کند. مهرهمزد زشت و پلشت را به سراغ پرویز می فرستند تا او را با دشنه از پای درمی آورد. (فردوسی، ۱۳۷۶: ۲۸۲/۹-۲۸۳) مدتی کوتاهی پس از مرگ پرویز، شیرویه را نیز زهرمی دهند (فردوسی، ۱۳۷۶: ۲۹۱/۹) و به روایت نظامی پس از شش ماه، به بادافراه پدرکشی به دیار دیگر می شتابد: پدرکش پادشاهی را نشاید/ و گر شاید به جز شش‌مه نپاید (نظامی، ۱۳۷۸: ۱۱۳) که این بیت ضرب‌المثل شده است. (ذوالفقاری، ۱۳۸۸: ۶۲۶/۱)

۲-۱۱- کشتن شاه و شاهزاده

کشتن شاه به عنوان جانشین خدایان بر زمین و گاه شاهی که خود به خدایان تبدیل شده، در حماسه شگون نداشته است و عاملان آن، به بدترین وجهی از پای درمی آیند؛ به‌ویژه اگر این شاهان ایزدان گیاهی باشند: در حماسه ملی ایران، کشندگان جمشید، سیاوش، اسفندیار و ایرج عاقبت خوشی نداشتند. زال به فرامرز می گوید: نحوست خون اسفندیار زابلیان را به باد خواهد داد، همچنان که خون سیاوش دودمان افراسیاب را و خون ایرج دودمان سلم و تور و خون جمشید اساس سلطنت ضحاک را به باد داد. (صداقت‌نژاد، ۱۳۷۴: ۸۰۲) اعتقاد به اینکه ریختن خون پادشاه شوم است و شومی آن گریبان‌گشونده را می گیرد، در داراب‌نامه دیده می شود: زیرک طالینوس گفت: داراب پادشاه است، هیچ کس در خون ریختن پادشاهان قصد نکند و اگر چنین کند، شومی آن در وی آویزد. (طرسوسی، ۱۳۵۶: ۱۳۶/۱)

۲-۱۱-۱- ضحاک: ضحاک بیدادگر، جمشید را با ارّه دوسر چهارپاره می کند (هفت لشکر،

۱۳۷۷: ۲۳؛ فردوسی، ۱۳۷۶: ۴۹/۱) و خداوند بر ضحاک مرضی نازل می‌کند که درمان ندارد. دو کورک روی دوش‌هایش درمی‌آید و طیب به کورک‌ها نیشتر می‌زند، دو مار سر از پوست به‌در می‌کنند و سر به‌سوی گوش‌هایش می‌برند... مارها را می‌بُرند اما فوراً به‌جایشان مارهای دیگری می‌رویند. (انجوی، ۱۳۶۹: ۲۶/۳) ضحاک آبتین پدر فریدون را نیز می‌کشد (فردوسی، ۱۳۷۶: ۵۸/۱) و به بادافره اعمالش در غاری در دماوند به بندش می‌کشند، اما کوه هم از قبول او ناراحت است و از بالای کوه آتش زبانه می‌کشد. (انجوی، ۱۳۶۹: ۲۳/۳) ۲-۱۱-۲ **افراسیاب**: افراسیاب دستور می‌دهد سر سیاوش را از بدن جدا کنند (فردوسی، ۱۳۷۶: ۱۵۲-۱۵۳؛ انجوی، ۱۳۶۹: ۲۶۰/۲؛ ۱۳۳/۳، ۱۳۲؛ طومار نقالی شاهنامه، ۱۳۹۱: ۵۱۹؛ صداقت‌نژاد، ۱۳۷۴: ۵۹۷) و به بادافره آن، جلاد سر افراسیاب را در همان سینی که سیاوش را در میان آن سر بریده بود، جدا می‌کند و به‌روایتی خسرو سر افراسیاب را می‌بُرَد. (انجوی، ۱۳۶۹: ۲۵۸/۲، ۱۶۷/۳) در شاهنامه کیخسرو پس از سرزنش افراسیاب می‌گوید: «به کردار بد تیز بشتافتی / مکافات آن بد کنون یافتی / سر شهریاری ربودی که تاج/ بدو زار گریان شد و تخت عاج / کنون روز بادافره ایزدی است / مکافات بد را ز یزدان بدی است / به شمشیر هندی بزد گردنش / به خاک‌اندر افکند نازک تنش.» (فردوسی، ۱۳۷۶: ۳۷۴/۵-۳۷۵)

افراسیاب گردن نوذر شهریار را می‌زند، همچنین اغریث و به روایتی کرشیوز برادر خود را می‌کشد. (فردوسی، ۱۳۷۶: ۳۵/۲، ۴۲؛ مشکین‌نامه، ۱۳۸۶: ۱۳۲-۱۳۳) ۲-۱۱-۳ **طوس**: در شاهنامه گناه طوس بی‌خردی، تیزی و تندلی است که غیرمستقیم موجب فاجعه قتل فرود می‌شود. (فردوسی، ۱۳۷۶: ۶۷/۴) کیخسرو پس از خوارداشت طوس حبشش می‌کند، ولی از ریختن خونسش به‌سبب آنکه از نژاد شاهان است می‌پرهیزد. (فردوسی، ۱۳۷۶: ۹۰-۹۱) به روایتی، طوس در حمله به توران با فرود می‌جنگد و سر از تنش برمی‌دارد و قلعه کلات را به آتش می‌کشد. خسرو دستور می‌دهد طوس را گردن بزنند. بهرام و فرزندان گودرز شفاعت می‌کنند تا خون طوس را بر زمین نریزد. خسرو از گناهش می‌گذرد و حبشش می‌کند. (صداقت‌نژاد، ۱۳۷۴: ۶۵۰، ۶۵۱، ۶۵۵، ۶۵۶) ۲-۱۱-۴ **رستم**: رستم، با کشتن اسفندیار شاهزاده ایرانی که فرزند مقدس پادشاه و نماینده آیین زردشت است و به‌دست او متبرک شده‌است (زراتشت‌نامه، ۱۳۳۸: ۷۷؛

انجوی، ۱۳۶۹، ۷، ۲۴؛ فردوسی، ۱۳۷۶: ۳۰۴/۶؛ آموزگار و تفضلی، ۱۳۷۵: ۱۶۱)، به آیین مزدیسنا اهانت می‌ورزد؛ درحالی‌که زال و سیمرغ او را از ریختن خون اسفندیار برحذر داشته و گفته بودند هر که خون اسفندیار را بریزد، روزگارش سر می‌آید و در این دنیا شوربختی و در آن دنیا رنج و سختی نصیب اوست. (فردوسی، ۱۳۷۶: ۶/۳۰۹، ۲۹۸، ۲۹۷) رستم به پادافره این گناه اسیر چاه نابرداری می‌شود و با دسیسه شغاد، در بن چاهی می‌افتد که شاه کابل کنده‌است. (فردوسی، ۱۳۷۶: ۳۳۰-۳۳۳؛ مشکین‌نامه، ۱۳۸۶: ۲۰۸) همچنین رستم دستور می‌دهد سرخه بی‌گناه را به کین سیاوش سر ببرند. (فردوسی، ۱۳۷۶: ۳/۱۸۰) ۲-۱۱-۵- فرامرز: رستم به فرامرز می‌گوید پادشاه نکشد که روزگارش بد خواهد شد، اما فرامرز پادشاه مغرب را می‌کشد (طومار نقالی شاهنامه، ۱۳۹۱: ۸۰۲) و در حمله به توران سر پادشاه قلعه سنجاب، ورازاد را می‌برد (هفت‌لشکر، ۱۳۷۷: ۲۲۱-۲۲۲؛ فردوسی، ۱۳۷۶: ۳/۱۷۶) و به پادافره شاه‌کشی، زنده بر دار کشیده می‌شود. (فردوسی، ۱۳۷۶: ۳۴۹/۶)

۲-۱۲- کشتن بی‌گناهان

کشتن بی‌گناهان عاقبتی شوم در پی دارد؛ زیرا «خون نمی‌خسبد» و انتقام کشته‌شده‌ها گرفته خواهد شد. در امثال آمده‌است: نکو گفت این مثل پیر یگانه/ که مهر و خون نخسبد در زمانه (عطار، ۱۳۵۵: ۱۴۲) و در قصص‌الانبیاء و در داستان عیسی (ع) به این باور اشاره شده که خون بی‌گناه آرام نمی‌گیرد. (ذوالفقاری، ۱۳۹۴: ۹۴۹) در شاهنامه به کشتار بسیاری که رستم در کین سیاوش در توران می‌کند اشاره می‌شود که مهتران نزد او التماس می‌کنند که: چو چیره شدی بی‌گناه خون مریز/ مکن چنگ گردون گردنده تیز... (فردوسی، ۱۳۷۶: ۳/۱۸۸-۱۹۴) ۲-۱۲-۱- فرامرز: فرامرز به انتقام خون پدر، مردم بی‌گناه کابل را می‌کشد و شهر را با خاک یکسان می‌کند. زال نفرینش می‌کند و خود در گوشه‌ای، در مرگ صدها هزار زن و مرد و کودک بی‌گناه منزوی می‌شود. (انجوی، ۱۳۶۹: ۱/۱۳۱) ظلم فرامرز و افراط در خونخواهی رستم موجب انقراض و تباهی نسل گرشاسب و ویرانی زابل می‌شود. (صداقت‌نژاد، ۱۳۷۴: ۷۹۳) فرامرز به روایت شاهنامه و منابع تاریخی، به فرمان بهمن کشته می‌شود (فردوسی، ۱۳۷۶: ۳۴۹/۶؛ مجمل‌التواریخ، ۱۳۸۳: ۴۶۳)، به روایتی نزد پیری عابد در غاری سال‌ها در فقر و عزلت به‌سر می‌برد تا می‌میرد (جبار‌ناصری، ۱۳۹۶: ۶۶)، به روایتی

در جنگ با بهمن کشته می‌شود و نعشش را به‌دار می‌آویزند. (انجوی، ۱۳۶۹: ۲/۲۱۳)

۲-۱۲-۲- بهمن: در طومارها حمله‌های مکرر بهمن به زابل به انتقام خون اسفندیار که هفت یا چهارده سال طول می‌کشد (انجوی، ۱۳۶۹: ۱/۱۳۳، ۱۳۲؛ ۲/۲۱۳) و قتل عام مردم بی‌گناه و ویران کردن زابل از جمله گناهان بهمن است (انجوی، ۱۳۶۹: ۱/۱۳۴-۱۳۶) و به پادافراه آن به کام اژدها می‌رود و نابود می‌شود؛ آذربرین قول می‌دهد به بهمن آسیبی نرساند. از قضا گذار سپاهش به کوهی می‌افتد که اژدهایی در آن لانه کرده‌است. برزین از بهمن می‌خواهد با کشتن اژدها ثابت کند از نسل کیان است و سوگند می‌خورد یاری‌اش کند. بهمن ناگزیر راهی مکان اژدها می‌شود. اژدها او را به کام می‌برد. برزین با شمشیر گردن اژدها و سر بهمن را می‌برد و با این کار هم به قولش وفا می‌کند و هم قاتل پدر و نیاکنش را می‌کشد؛ به یک تیغ کردم دو دشمن فنا/ شه از خون باب، اژدر از خون شاه (انجوی، ۱۳۶۹: ۱/۱۴۶-۱۴۷؛ ۲/۲۱۷-۲۱۸؛ صداقت‌نژاد، ۱۳۷۴: ۹۵۷؛ طومار نقالی شاهنامه، ۱۳۹۱: ۹۰۶-۹۰۷)، اما در شاهنامه بهمن پس از آزاد کردن زال به توصیه پشوتن، به ایران بازمی‌گردد، با دخترش همای ازدواج می‌کند و سپس بیمار می‌شود و پادشاهی را به همای و فرزندش که از او دارد می‌سپارد و قبل از به دنیا آمدن کودک می‌میرد. (فردوسی، ۱۳۷۶: ۶/۳۵۱-۳۵۲)

زال بهمن را به گناه شهید کردن پیامبران خدا زکریا (ع) و یحیی (ع) و عقد بستن دخترش همای برای خود، نکوهش می‌کند. (طومار نقالی شاهنامه، ۱۳۹۱: ۸۷۸، ۹۰۷) این روایت فقط در یک گزارش نقالی دیگر، روایت مرشد علی ثناخوان آمده که بهمن زکریای نبی را می‌کشد؛ زیرا با ازدواج بهمن با دخترش مخالفت می‌کند. (طومار نقالی شاهنامه، مقدمه: ۱۰۱)

۲-۱۳- بیداد

بیداد صفت شهریارانی است که از خرد روی برتافته‌اند و در نتیجه بیداد خود، تخت پادشاهی را از دست می‌دهند. رفتار بد مردم نیز بازتاب کردار شاهان جامعه است و گناه و عقوبت آن نیز متوجه همان بیدادگران: چو بیداد گر شد شبان با رمه/ بدو باز گردد بدی‌ها همه. (فردوسی، ۱۳۷۶: ۷/۲۸۲) در شاهنامه یزدگرد بزه‌گر بیدادگری است که به پادافراه

آن بیمار می شود و برای درمان به چشمه سو می رود. اسبی دریایی از چشمه برمی آید، شاه او را زین و لگام می نهد، اما اسب جفته‌ای بر سینه‌اش می زند و او را می کشد. (فردوسی، ۱۳۷۶: ۷/ ۲۶۵-۲۸۴)

ضحاک، بیدادگری است که به دستورش با قرعه روزی دو جوان را سر می بریدند و مغزشان را به خورد مارها می دادند. (فردوسی، ۱۳۷۶: ۱/ ۵۲؛ انجوی، ۱۳۶۹: ۳/ ۲۶)

نوذر شهریار نیز بیدادگری است که برخلاف رسم‌های پدر، موبدان و دانایان را خوار می شمارد، دلش فریفته گوهر و آکندن گنج می شود، بیداد می کند و فرّه ایزدی از او دور می شود (فردوسی، ۱۳۷۶: ۲/ ۶-۸؛ طومار نقالی شاهنامه، ۱۳۹۱: ۳۸۶؛ نایگلی، ۱۳۹۶: ۱۴۷)، بارگاهش از پهلوانان تهی می شود و پشنگ، افراسیاب را به ایران می فرستد. نوذر شکست می خورد و کشته می شود. (انجوی، ۱۳۶۹: ۳/ ۵۵-۵۶؛ فردوسی، ۱۳۷۶: ۲/ ۳۵، ۲۶)

گرشاسب نیز پس از پیروزی، والی سیستان را در دیگ می جوشاند، سیستان را ویران می کند و به بادافراه بیدادی که در هندوستان می کند، گرفتار نبرد با کوه مغناطیس (نثر نقالی شاهنامه، ۱۳۹۴: ۸۱، ۱۱۱، ۱۱۵) یا کوه آهنربا (انجوی، ۱۳۶۹: ۱/ ۶۰-۶۲) شده، کشته می شود.

۲-۱۴- بی حرمتی به تربت بزرگان

بی حرمتی به تربت بزرگان، گناهی است که در طومارها بهمن مرتکب می شود و بادافراه آن را می بیند: بهمن می خواهد تربت طهمورث را بشکافد و جنازه‌اش را آتش بزند. هنوز جنازه را بر آتش نگذاشته‌اند که اسب سرکشی کرده بهمن را بر زمین می زند که کتفش می شکنند... شب بهمن تمام پادشاهان ایران را در خواب می بیند که آزارش می دهند و سیاوش تازیانه‌اش می زند. تعبیر جاماسب این است که اگر دست از ظلم برندارد، روزش به آخر می رسد. بهمن اهمیتی نمی دهد، ناگاه بادی سهمناک می وزد و نیمی از سپاهش را به هلاکت می رساند. بهمن هراسان به تربت آدم (ع) پناه می برد و توبه می کند. (صداقت-نژاد، ۱۳۷۴: ۸۹۱)

بهمن پس از کشتن فرامرز و اسارت خاندان زال، می خواهد روده دلاوران را از دخمه بیرون کند و استخوانشان را بسوزاند. در سه فرسخی دخمه، بادی برمی خیزد که سنگ‌ها را

برداشته بر روی آدم می‌زند. بهمن بازمی‌گردد، روز بعد نیز چنان می‌شود. در خواب گرشاسب را می‌بیند که نیزه بر سینه‌اش می‌نهد و می‌گوید: ای بدبخت! توبه کن. تو را چه نسبت که قدم در دخمه من گذاری؟ (طومار نقالی شاهنامه، ۱۳۹۱: ۸۸۲، ۸۸۴) به روایتی می‌خواهد سواره داخل دخمه گرشاسب شود که باد و غباری پیدا می‌شود و مرکبش رم کرده، بر زمینش می‌زند و سر و رویش درهم شکسته، مدهوش می‌شود. رستم را می‌بیند که آزرده از دخمه بیرون آمده با عمود نهصدمن در میان سپاهش می‌افتد. وقتی به‌هوش می‌آید، می‌بیند ده‌هزار سپاهی‌اش کشته شده‌اند. (هفت‌لشکر، ۱۳۷۷: ۵۳۷) به روایتی با دستور حمله، در دخمه گرشاسب باز می‌شود. گرشاسب، سام، نریمان، رستم و حتی فرامرز بیرون می‌آیند و به سپاه ایران می‌زنند. بهمن بیهوش می‌شود، بعد از به‌هوش آمدن از سپاهش جز قفس اسیران اثری نمی‌بیند و در قفس زال را باز کرده، با ندامت تقاضا می‌کند ترتیبی بدهد تا آرامگاه گرشاسب و دیگر پهلوانان را زیارت کند. (انجوی، ۱۳۶۹: ۸/ ۱۳۷-۱۳۸)

۲-۱۵- عصیان بر قضای الهی

ناخرسندی در مورد چیزی که از میان رفته‌است، از جمله گناهان بزرگِ مرگ‌ارزان در رسالهٔ مینوی خرد است. (حسینی، ۱۳۸۴: ۲۰۳) وقتی پاهای تهمتن را تیغ کوه می‌برد و از رفتن بازمی‌ماند و آزاد مهر بیمار می‌شود، تهمتن به درگاه خدا می‌نالد. در خواب پیری به او می‌گوید: این مشقات نتیجهٔ عصیانی است که بر مرگ فرزند کردی، درحالی که حکم قضا بود که سهراب به دست تو پهلویش دریده شود. توبه کن... (صداقت‌نژاد، ۱۳۷۵: ۶۳-۶۴)

۲-۱۶- کشتن گاو مقدس

گاو پرورش‌دهندهٔ فریدون، به دستور ضحاک پاره‌پاره و کشته می‌شود. (فردوسی، ۱۳۷۶: ۵۹/۱؛ هفت‌لشکر، ۱۳۷۷: ۲۶؛ نایگلی، ۱۳۹۶: ۴۹؛ طومار نقالی شاهنامه، ۱۳۹۱: ۱۹۷؛ مشکین‌نامه، ۱۳۸۶: ۱۴) در طومارها گوسالهٔ آن گاو، مرکب شاه-پهلوان (فریدون) می‌شود (هفت‌لشکر، ۱۳۷۷: ۳۲؛ طومار نقالی شاهنامه، ۱۳۹۱: ۲۰۵؛ مشکین‌نامه، ۱۳۸۶: ۱۶) تا ضحاک را به بادافره عملش برساند، اما در شاهنامه اسب فریدون «گلرنگ» است.

۳- نتیجه گیری

نتایج حاصل از این پژوهش به شرح زیر است:

از مجموع گناهان بررسی شده در طومارهای نقالی، ۶۹٪ آن، با گناه و بادافراه آن در شاهنامه، مشترک هستند با تفاوت‌های جزئی در روایات و نوع بادافره؛ ۱۲٪ آن، گناهی هستند که در شاهنامه بادافره‌ی برای آنها در نظر گرفته نشده، مانند رهاکردن نوزاد و فرزندکشی، اما در طومارها مفصلاً به بادافره آن پرداخته‌اند؛ ۱۹٪ آن، گناهی هستند که در شاهنامه نیامده، اما در طومارها بدان پرداخته‌اند و این گناهان تحت تأثیر تعالیم دینی و باورهای عامیانه به روایات نقالی راه یافته‌اند، مانند: بهتان بر بی گناه، بی‌حرمتی به تربت بزرگان، عصیان بر قضای الهی.

گناهان و بادافراه آن، بیشتر متأثر از تعالیم اخلاقی ایرانیان باستان، آیین زرتشت و پیشازرتشت (آیین مهر) هستند که البته در متون نقالی تأثیر تعالیم اسلامی و باورهای عامیانه‌ای که بر نقالی‌ها تأثیر گذاشته‌اند نیز دیده می‌شود. از آنجا که میترا ایزد مهر و محبت و پیمان بوده‌است، پیمان‌شکنی نزد مهرپرستان بالاترین گناه بوده‌است و تأثیر آن در شاهنامه و متون نقالی دیده می‌شود. همچنین دروغ، کشتن مرد مقدس، ناسپاسی، اتهام زدن و ناخرسندی در مورد چیزی که از میان رفته‌است، جزو گناهان بزرگ مرگ‌ارزان در رساله مینوی خرد است.

در طومارهای نقالی و روایات شفاهی، بیش از شاهنامه بر بادافره گناهی مانند تکبر و خودخداانگاری، پیمان‌شکنی، بیداد، خودکامگی، غرور، راندن نوزاد، کشتن شاه، پدر، برادر، فرزند و بی‌گناهان تاکید شده که گناهی مستوجب کیفرند، هرچند روایات درباره‌ی نوع بادافراه گوناگون است. پهلوان پس از عمر طولانی و نبردهای شکست‌ناپذیر مرتکب گناهی آشکار می‌شود که نامیرایی نمادین او را منتفی می‌سازد و او را به مرگی غیرطبیعی یا وضعیتی مشابه با مرگ دچار می‌کند که بیشتر با نیرنگ، گریبان پهلوان را می‌گیرد.

از شاهان و پهلوانانی که مرتکب گناه می‌شوند می‌توان به جمشید، ضحاک، سلم، تور، افراسیاب، نوذر، کیکاوس، کیخسرو، طوس، گشتاسب، بهمن، پرویز، شیرویه، یزدگرد، بزه‌گر، گرشاسب، سام، زال، رستم، فرامرز، شغاد و شیروازن اشاره کرد که اکثرشان بادافره مناسب اعمال خود را در همین دنیا می‌بینند.

فهرست منابع

۱. قرآن کریم

۲. اسماعیل پور، ابوالقاسم. (۱۳۸۳). **اسطوره آفرینش (در آیین مانوی)**. تهران: کاروان.
۳. اشه، رهام و سراج، شهین. (۱۳۷۹). **آذرباد مهرسپندان**. ج ۱. تهران: فروهر.
۴. انجوی شیرازی، ابوالقاسم. (۱۳۶۹). **فردوسی نامه**. ج ۳. چ ۳. تهران: علمی.
۵. **اندرزنامه بزرگمهر حکیم**. (۱۳۵۰). ترجمه فرهاد آبادانی، اصفهان: دانشگاه اصفهان.
۶. **اوستا**. (۱۳۷۰). گزارش و پژوهش جلیل دوستخواه. تهران: مروارید.
۷. آموزگار، ژاله و تفضلی، احمد. (۱۳۷۵). **اسطوره زندگی زرتشت**. تهران: چشمه.
۸. بهمنیار، احمد. (۱۳۸۱). **داستان نامه بهمنیاری**. تهران: دانشگاه تهران.
۹. پرهام، باقر. (۱۳۸۹). «مبانی و کارکردهای شهریاری در شاهنامه و اهمیت آنها در سنجش خرد سیاسی در ایران». مندرج در **تن پهلوان و روان خردمند**. به کوشش شاهرخ مسکوب، چ ۳. تهران: طرح نو. صص ۱۲۰-۱۴۸.
۱۰. جباراناصرو، عظیم. (۱۳۹۶). **گردآوری و بررسی روایت‌های حماسی نقالی منطقه کوهمره سرخی**. شیراز: تخت جمشید.
۱۱. جهادی حسینی، سیدامیر. (۱۳۹۵). «بررسی نقش مایه‌های مشترک در اسطوره‌های برادرکشی». *ادبیات عرفانی و اسطوره شناختی*. س ۱۲. ش ۴۲. صص ۴۳-۸۰.
۱۲. جهادی، سیدامیر و جهانشاهی افشار، علی. (۱۳۹۵). «بنیادهای تمدن اساطیری در شاهنامه فردوسی». *ادبیات حماسی*. س ۳. ش ۵. صص ۷۱-۹۸.
۱۳. حسینی، حسین. (۱۳۸۴). «درجات گناه، تاوان و پیت در دین زرتشتی». *هفت آسمان*. س ۷. ش ۲۸. صص ۱۸۷-۲۲۳.
۱۴. خوارزمی، حمیدرضا و صرفی، محمدرضا و مدبری، محمود و شریف‌پور، عنایت‌الله. (۱۳۹۲). «بررسی تطبیقی بن مایه گناه در زندگی قهرمانان اسطوره و حماسه». *ادبیات تطبیقی*. دانشگاه شهید باهنر کرمان. س ۵. ش ۹. صص ۵۳-۷۴.
۱۵. دوستخواه، جلیل. (۱۳۸۰). **حماسه ایران یادمانی از فراسوی هزاره‌ها**. تهران: آگه.
۱۶. ذوالفقاری، حسن. (۱۳۸۸). **فرهنگ بزرگ ضرب‌المثل‌های فارسی**. ج ۲. تهران: معین.
۱۷. ذوالفقاری، حسن و شیرینی، علی‌اکبر. (۱۳۹۴). **باورهای عامیانه مردم ایران**. چ ۶. تهران: چشمه.

۱۸. ریاحی زمین، زهرا و جبارہ ناصرو، عظیم. (۱۳۹۰). «آمیزش اسطوره و حماسه در روایتی دیگر از بانو گشسب نامه (از کوهمره سرخی)». ادب پژوهی. ش ۱۸. صص ۱۴۵-۱۷۰.
۱۹. **زراتشت نامه**. (۱۳۳۸). منسوب به زردشت بهرام پژدو. تصحیح فردریک روزنبرگ. به-کوشش محمد دبیرسیاقی. تهران: طهوری.
۲۰. زریری اصفهانی، عباس. (۱۳۹۶). **شاهنامه نقالان**. ویرایش جلیل دوستخواه. تهران: ققنوس.
۲۱. ساندرز، ن. ک. (۱۳۸۲). **بهشت و دوزخ در اساطیر بین‌النهرین**. ترجمه ابوالقاسم اسماعیل پور. تهران: کاروان.
۲۲. شجری، رضا و جوادی‌نوش آبادی، حمیدرضا. (۱۳۹۴). «بازتاب مفاهیم قرآنی پاداش و کیفر اعمال در شاهنامه». پژوهش‌های ادبی-قرآنی. س ۳. ش ۱. صص ۱۳۷-۱۵۸.
۲۳. صداقت‌نژاد، جمشید. (۱۳۷۵). **طومار کهن جهانگیر نامه**. تهران: نیما.
۲۴. صداقت‌نژاد، جمشید. (۱۳۷۴). **طومار کهن شاهنامه فردوسی**. تهران: دنیای کتاب.
۲۵. صفا، ذبیح‌الله. (۱۳۶۹). **حماسه‌سرایی در ایران**. ج ۵. تهران: امیرکبیر.
۲۶. طرسوسی، ابوطاهر. (۱۳۵۶). **دارابنامه**. تصحیح ذبیح‌الله صفا. ج ۲. تهران: نشر و ترجمه کتاب.
۲۷. **طومار شاهنامه فردوسی**. (۱۳۸۱). به کوشش مصطفی سعیدی و احمد هاشمی. تهران: خوش‌نگار.
۲۸. **طومار نقالی شاهنامه**. (۱۳۹۱). به کوشش سجاد آیدنلو. تهران: چشمه.
۲۹. عطار نیشابوری، محمدبن ابراهیم. (۱۳۵۵). **خسرونامه**. تصحیح سهیلی خوانساری. تهران: زوآر.
۳۰. فردوسی، ابوالقاسم. (۱۳۷۶). **شاهنامه فردوسی**. به کوشش سعید حمیدیان. ج ۴. تهران: قطره.
۳۱. **کلیات رستم‌نامه**. (بی‌تا). به کوشش محمد فرسای. ج ۲. تهران: مؤسسه مطبوعاتی حسینی.
۳۲. کویاجی، جهانگیر کوروجی. (۱۳۷۱). **پژوهش‌هایی در شاهنامه**. گزارش جلیل دوستخواه. چ ۱. نشر زنده‌رود.
۳۳. **گات‌ها**. (۱۳۷۷). ترجمه ابراهیم پورداود. تهران: اساطیر.
۳۴. گریمال، پیر. (۱۳۸۱). **اسطوره‌های بابل و ایران باستان**. ترجمه ایرج علی‌آبادی. تهران: علمی و فرهنگی.

۳۵. مالمیر، تیمور. (۱۳۹۵). «نقش اسطوره‌ای گناه نخستین در متون ادبی». *تفسیر و تحلیل متون زبان و ادبیات فارسی*. ش ۳۰. صص ۱۱-۲۹.
۳۶. مالمیر، تیمور. (۱۳۸۳). «پیوند قهرمان آرمانی با نمونه‌های نخستین انسان». *دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد*. س ۳۷. ش ۲. صص ۲۳-۳۵.
۳۷. **مجمّل التواریخ و القصص**. (۱۳۱۸). تصحیح ملک الشعرا بهار. به همت محمد رمضان. تهران: کلاله خاور.
۳۸. **مشکین نامه**. (۱۳۸۶). حسین بابا مشکین. به کوشش ولی الله ترابی و داود فتحعلی بیگی. تهران: نمایش.
۳۹. میر کاظمی، سیدحسین. (۱۳۹۰). **من و رستم و گرز و افراسیاب**. گرگان: آژینه.
۴۰. ناصر خسرو قبادیانی. (۱۳۸۴). **دیوان اشعار**. تصحیح مجتبی مینوی و مهدی محقق. چ ۶. تهران: دانشگاه تهران.
۴۱. نایگلی، محمدشریف. (۱۳۹۶). **طومار جامع نقالی شاهنامه**. تصحیح فرزاد قائمی. مشهد: به نشر، آستان قدس رضوی.
۴۲. **نثر نقالی شاهنامه**. (۱۳۹۴). تصحیح رضا غفوری. چاپ اول. شیراز: سیوند.
۴۳. نظامی گنجوی، الیاس بن یوسف. (۱۳۷۸). **خسرو و شیرین**. تصحیح وحید دستگردی. چ ۲. تهران: قطره.
۴۴. واحد دوست، مهوش. (۱۳۸۷). **نهادینه‌های اساطیری در شاهنامه فردوسی**. تهران: سروش.
۴۵. **هفت لشکر**. (۱۳۷۷). به کوشش مهراڻ افشاری و مهدی مداینی. تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
۴۶. هینلز، جان. (۱۳۸۱). **شناخت اساطیر ایران**. ترجمه ژاله آموزگار و احمد تفضلی. چ ۷. تهران: چشمه.
۴۷. **یشت‌ها**. (۱۳۵۶). گزارش ابراهیم پورداود. به کوشش بهرام فره‌وشی. تهران: دانشگاه تهران.